תנ״ך · אחרונים · מצודת דוד · נביאים

מצודת דוד על הושע

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת דוד על הושע

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-דוד-על-הושע/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 7
פסוק א 7
פסוק ב 7
פסוק ג 7
פסוק ד 7
פסוק ה 7
פסוק ו 8
פסוק ז 8
פסוק ט 8
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ד 9
פסוק ה 9
פסוק ו 9
פסוק ז 9
פסוק ח 9
פסוק ט 10
פסוק י 10
פסוק יא 10
פסוק יב 10
פסוק יג 10
פסוק יד 10
פסוק טו 11
פסוק טז 11
פסוק יז 11
פסוק יח 11
פסוק יט 11
פסוק כ 11
פסוק כא 12
פסוק כב 12
פסוק כג 12
פסוק כד 12
פסוק כה 12
פרק ג 12
פסוק א 12
פסוק ב 13
פסוק ג 13
פסוק ד 13
פסוק ה 14
פרק ד 14
פסוק א 14
פסוק ב 14
פסוק ג 15
פסוק ד 15
פסוק ה 15
פסוק ו 15
פסוק ז 15
פסוק ח 15
פסוק ט 15
פסוק י 15
פסוק יא 16
פסוק יב 16
פסוק יג 16
פסוק יד 16
פסוק טו 16
פסוק טז 17
פסוק יז 17
פסוק יח 17
פסוק יט 17
פרק ה 17

פסוק א 17
פסוק ב 17
פסוק ג 18
פסוק ד 18
פסוק ה 18
פסוק ו 18
פסוק ז 18
פסוק ח 18
פסוק ט 18
פסוק י 19
פסוק יא 19
פסוק יב 19
פסוק יג 19
פסוק יד 19
פסוק טו 19
פרק ו 19
פסוק א 19
פסוק ב 20
פסוק ג 20
פסוק ד 20
פסוק ה 20
פסוק ו 20
פסוק ז 20
פסוק ח 20
פסוק ט 21
פסוק י 21
פסוק יא 21
פרק ז 21
פסוק א 21
פסוק ב 21
פסוק ג 21
פסוק ד 22
פסוק ה 22
פסוק ו 22
פסוק ז 22
פסוק ח 22
פסוק ט 22
פסוק י 22
פסוק יא 23
פסוק יב 23
פסוק יג 23
פסוק יד 23
פסוק טו 23
פסוק טז 23
פרק ח 24
פסוק א 24
פסוק ב 24
פסוק ג 24
פסוק ד 24
פסוק ה 24
פסוק ו 24
פסוק ז 25
פסוק ח 25
פסוק ט 25
פסוק י 25
פסוק יא 25
פסוק יב 25
פסוק יג 26
פסוק יד 26
פרק ט 26
פסוק א 26
פסוק ב 26
פסוק ג 26
פסוק ד 27

פסוק ה 27
פסוק ו 27
פסוק ז 27
פסוק ח 27
פסוק ט 28
פסוק י 28
פסוק יא 28
פסוק יב 28
פסוק יג 28
פסוק יד 29
פסוק טו 29
פסוק טז 29
פסוק יז 29
פרק י 29
פסוק א 29
פסוק ב 30
פסוק ג 30
פסוק ד 30
פסוק ה 30
פסוק ו 30
פסוק ז 30
פסוק ח 30
פסוק ט 31
פסוק י 31
פסוק יא 31
פסוק יב 31
פסוק יג 32
פסוק יד 32
פסוק טו 32
פרק יא 32
פסוק א 32
פסוק ב 32
פסוק ג 32
פסוק ד 33
פסוק ה 33
פסוק ו 33
פסוק ז 33
פסוק ח 33
פסוק ט 33
פסוק י 34
פסוק יא 34
פרק יב 34
פסוק א 34
פסוק ב 34
פסוק ג 35
פסוק ד 35
פסוק ה 35
פסוק ו 35
פסוק ז 35
פסוק ח 35
פסוק ט 35
פסוק י 36
פסוק יא 36
פסוק יב 36
פסוק יג 36
פסוק יד 36
פסוק טו 36
פרק יג 37
פסוק א 37
פסוק ב 37
פסוק ג 37
פסוק ד 37
פסוק ה 37
פסוק ו 37

פסוק ז 38
פסוק ח 38
פסוק ט 38
פסוק י 38
פסוק יא 38
פסוק יב 38
פסוק יג 38
פסוק יד 39
פסוק טו 39
פרק יד 39
פסוק א 39
פסוק ב 39
פסוק ג 39
פסוק ד 39
פסוק ה 40
פסוק ו 40
פסוק ז 40
פסוק ח 40
פסוק ט 40
פסוק י 40

פרק א

פסוק א

דבר ה' וכו'. ר"ל בזה הספר יסופר דבר ה' אשר היה אל הושע:

בן בארי. ארז"ל שזהו בארה הנשיא לראובני הנזכר בד"ה א' שגלה לאשור:

בימי עוזיה וגו'. כי בימי אלו המלכים ניבא:

ובימי ירבעם. שמלך בימי עוזיה ועל שניבא גם עליו בארצו כי היה מבני עשרת השבטים לכן אמר ובימי ירבעם:

פסוק ב

תחלת דבר ה' וגו'. ר"ל תחילת דבורו של ה' בהושע היה זה שאמר ה' אל הושע לך קח לך וכו':

אשת זנונים. אשה שהורגלה בזנות וילדה ילדים בזנות שזהו מופת ואות שהיא זונה באמת וארז"ל לפי שהושע אמר להקב"ה על ישראל החליפם באומה אחרת לכן צוהו לקחת זונה למען הראות לו איך יקשה בעיניו לגרשה לרמז לו שקשה לפני המקום לשלח את ישראל מעל פניו:

כי זנה תזנה. ר"ל להיות לאות שאנשי הארץ זונים וסרים מה' ללכת אחרי אלהי עכו"ם כזונה ההולכת אחרי המנאפים:

פסוק ג

גומר בת דבלים. כן היה שם זונה ידועה באותו הזמן:

פסוק ד

כי עוד מעט. עוד זמן מועט ר"ל בזמן קרוב אזכור דמי אחאב שהרגו יהוא ביזרעאל הדם ההוא אזכור על בית יהוא לשלם גמול ועל זכריה בן ירבעם יאמר שהיה מבית יהוא ונהרג ע"י שלום בן יבש כמ"ש במ"ב ועם כי יהוא הרג לאחאב בדבר ה' על שעבד לבעל עכ"ז הואיל וגם יהוא חזר ועבד לבעל נחשב לו דם אחאב כדם נקי:

והשבתי. ואח"ז אשבית ממלכות ישראל מכל וכל כי מעט מן הזמן עמדה מלכות ישראל אח"ז:

פסוק ה

ביום ההוא. ביום הגמול אשבור את קשת ישראל ר"ל אתיש כח ישראל בעמק יזרעאל הוא מקום מבצר מושב מלכי אפרים:

פסוק ו
כי נשוא אשא להם. ר"ל כי עד הנה נשאתי עוונם על כי רחמתים אבל מעתה לא אוסיף עוד לרחם עליהם וישאר עוונם על עצמותם:

פסוק ז
ארחם. על כי עדיין לא נתמלאה סאתם:
בה' אלהיהם. ר"ל התשועה תהיה בעזר ה' ולא בכלי מלחמה ויאמר על מפלת סנחרב שלא היתה ע"י מלחמה כי ה' הכה בהם ע"י המלאך:

פסוק ט
כי אתם לא עמי. אינכם חרדים על דברי לעשותם כדרך העם החרדים על דברי מלכם:
ואנכי. וגם אני לא אהיה לכם לאלוה להציל אתכם ולהושיע לכם:

פרק ב

פסוק א
והיה מספר. בזמן הגאולה יהיו מספר בני ישראל כחול הים אשר א"א למדוד אותם ולספרם וארז"ל שאחר שהוליד הושע את אלו אמר לו המקום שלח את אשתך וגו' והבין ברמז שלא טוב בעיני ה' אשר דבר על ישראל להחליפ' באומ' אחרת לכן חזר וביקש עליהם רחמים:
אשר יאמר להם. אשר היה נאמר עליהם:
יאמר להם. יאמר עוד עליהם בני אל חי החביבים יותר מעם:

פסוק ב
ונקבצו. זה יהיה בימי המשיח:
ראש אחד. זהו מלך המשיח:
ועלו. מארצות הגולה יעלו אל ארצם:
כי גדול יום יזרעאל. כי יום גדול ונכבד יהיה יום קבוץ ישראל אשר הפיצם האל כמפזר זרעי' ע"פ השדה:

פסוק ג
אמרו. אתם בני יהודה ובנימין אמרו על אחיכם בני עשרת השבטים שהם עמי כמותכם עם כי מהרתי להגלות' ממכם וקראתים אז לא עמי וכן אמרו רוחמ' על אחותיכם הם נשי עשרת השבטים:

פסוק ד

ריבו באמכם ריבו. כל הכנסיה יחד יקראו אם וכאלו יאמר אל הצדיקי' שבדור עשו מריבה עם כל הכנסיה על רוע דרכה כי מעתה היא לא אשתי כי סרתה מעלי ואנכי לא אישה להזמין לה ספוקה:

ותסר. מוסב על תחלת המקרא לומר ריבו בה שתסר זנוניה וגו' ר"ל שלא תצבע עוד פניה להזנות אחרי' ולא תשים עוד בין שדיה בשמים המעלים ריח טוב להלהיב לב הנואפים ר"ל מעתה תעזוב דרכה ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה:

פסוק ה

פן אפשיטנה ערומה. כי כשלא תעזוב דרכה פן אפשיט בגדיה מעליה ותשאר ערומה ואמר ענין הבושה שעושין לזונה לפי שהמשילה לזונה:

והצגתיה. אעמיד אותה מבלי לבוש ומכסה כמו שהיתה ביום שנולדה וכפל הדבר במ"ש:

כמדבר. הפקר לכל כמו המדבר:

כארץ ציה. כפל הדבר במ"ש:

פסוק ו

ואת בניה. ר"ל אף על הצדיקי' שבהם לא ארחם:

כי בני זנונים המה. לפי שהמשילה לזונה אמר ל' הנופל בזונה שאין מי מרחם על בניה אף שהמה לא חטאו מ"מ סובלים עון אמותם ור"ל אף הצדיקים ילקו בעון כללות האומה:

פסוק ז

כי זנתה אמם. כללות האומה סרתה מעלי:

הובישה הורתם. האם שהרתה אותם עשתה מעשה בושה וכלימה והוא כפל ענין במ"ש:

אחרי מאהבי. אחרי הנואפים האוהבים אותי הנותנים לחמי וכו' ר"ל שבטחה במערכת השמים בחשבה שכל השפעתה בא לה מהם:

פסוק ח

לכן. הואיל וכן חשבה אגדור דרך מהלכך בקוצים לבל תוכל ללכת בה ר"ל לא תשכיל להוריד אליך השפעה ממערכת השמים כאלו נסתם הדרך:

וגדרתי וגו'. כפל הדבר במ"ש:

ונתיבותיה לא תמצא. לא תמצא שביל ותחבולה להוריד אליך ההשפעה:

פסוק ט

ורדפה. אף שתהיה רודפת אחר מערכות השמים להקטיר להם עכ"ז לא תשיג אותם להשפיע לה טובה:

ובקשתם וגו'. כפל הדבר במ"ש:

ואמרה. אז תאמר אבטח בהקב"ה כי מאז כשהיה בטחוני בו היה לי טוב מעתה:

פסוק י

והיא לא ידעה. מתחילה לא שמה על לבה לדעת אשר אני הוא הנותן לה הדגן וכו' והכל ממני כי אין דבר ביד מערכת השמים:

וכסף וגו'. והנה הכסף והזהב אשר אני הרביתי לה עשו הם לבעל והוא צורה מה עשוי לצבא השמים והם היו מיפים אותה בכסף ובזהב כמ"ש בכסף ובזהב ייפהו (ירמיהו י':ד'):

פסוק יא

לכן. הואיל וכן עשתה אשוב לקחת את הדגן שנתתי לה:

בעתו. בעת גמר הבשול אקח מהם ע"י ברד וארבה וכדומה:

במועדו. בזמן הביכור:

והצלתי. אסיר מהם הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה כי ימותו הצאן ולא יהיה לה צמר והפשתים תלקה ולא יהיה לה בגד ללבוש:

פסוק יב

ועתה. כשאסיר צמרי ופשתי אגלה כעור גלוי ערותה לעיני מערכת השמים ולא יצילנה מי מידי ר"ל לא יוכל מי להשפיע עליה טובה בזולת רצוני:

פסוק יג

והשבתי. אבטל כל שמחתה שמחת חגה חדשה ושבתה:

וכל מועדה. הם ר"ה ויוה"כ וש"ע:

פסוק יד

והשימותי. אעשה שממה מקום הגפנים והתאנים:

אתנה. לפי שהמשילה לזונה אמר לשון אתנן ור"ל שאמרה שבא לה מהשפעת מערכת השמים:

ושמתים ליער. אעשה הפרדסים מקום הפקר כיער וחית השדה תאכל הפירות ר"ל האויב יקח הכל:

פסוק טו

ופקדתי עליה. אזכיר עליה הימים אשר הקטירה לבעלים לשלם הגמול לפי רוב הימים:
ותעד. ומה שקשטה עצמה בקשוטיה והלכה אחר מאהביה ר"ל מה שעבדה והקטירי' למערכת השמים ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה שמקשטת עצמה להתאהב על הנואפים:
ואותי שכחה. לא שמה על לבה לעבוד אותי:

פסוק טז

לכן. על כי שכחה בי אני אפתנה ואוליכה במדבר במקום שאין שם אנשים ושם אדבר על לבה דברי פיוסים ולפי שהמשילה לאשה שזנתה תחת בעלה אמר לשון הנופל באשה כזאת שהבעל מפתה אותה ללכת אחריו במדבר מקום שאין אנשים למען לא ישמע מי מה ידברו ושם מפייסה בדברים טובים שתעזוב דרכה ור"ל המקום יעורר לבבם לשוב לעבודתו:

פסוק יז

משם. מן הליכת המדבר הזה מן האהבה הבאה שמה ר"ל מן הערת הלבב תשוב אלי ואחזיר לה את כרמיה:
ואת עמק עכור. העמקים שהיו עכורים ונשחתים בהיותם בגולה תשוב להיות פתח תקוה ר"ל יהיו חמודים כפתח נחמד אשר יקוו אנשים לבוא כו:
וענתה שמה. תרים בכרמים קול שיר כמו ששרתה בימי נעוריה ר"ל עד שלא גלו ממנו:
וכיום עלותה. וכמו ששרתה ביום עלותה מארץ מצרים שאז שררו בשמחת לבב שירת הים:

פסוק יח

תקראי אישי. תקראי אותי בלשון איש ולא בלשון בעל וזהו לפי ששם הבעל הוא משותף לשם עבודת גלולים (פסל העשוי לצבא השמים) לכן לא ישמע שם זה על פיה:

פסוק יט

והסירותי. ר"ל אתן בלבם להסיר מפיה שמות הבעלים אף בזולת כוונה על פסל העכו"ם:
ולא יזכרו. הבעלים לא יהיו נזכרים עוד בשמם אשר קראו להם כ"א יכנם לגנאי:

פסוק כ

וכרתי וגו'. ר"ל חית השדה וכו' לא ישחיתו בהם כאלו כרתו עמהם ברית שלום:
אשבור. ר"ל אבטל כלי מלחמה והמלחמה עצמה:

פסוק כא
וארשתיך. אקח אותך להיות ארוסתי עד עולם ולא אמאס עוד בך:
בצדק ובמשפט. בעבור הצדקה והמשפט שתעשו אז ובעבור החסד והרחמים שאעשה עמך כי הצדק והמשפט שתעשי לא יהיה כדאי להשפיע לך טובה מרובה כזאת אבל אעשה עוד בחסד וברחמים:

פסוק כב
באמונה. בשכר האמונה שהאמנת בי:
וידעת. ר"ל אז תשיג השגה גדולה לדעת את ה':

פסוק כג
אענה וגו'. וחוזר ומפרש אענה את השמים כי בהעצר השמים כאלו ישאלו להוריד המטר ואמר שישיב על שאלתם למלאות אותה ויצווה להוריד המטר:
והם יענו. כי הארץ הצמאה כאלו שואלת על המטר וישיבו השמים על שאלתה להוריד את המטר:

פסוק כד
והארץ תענה. כי בעבור יבשות הארץ כאלו הזרעים ועץ פרי שואלים להצמיח ולשאת פרי ותשיב הארץ על שאלתם להצמיח וכו':
והם יענו את יזרעאל. את ישראל אשר זרעם האל והפיצם על פני כל הארץ השואלים על הצמחת הזרעים וכו' הנה הדגן והתירוש והיצהר ישיבו על שאלתם ויצמחו וישאו פרי:

פסוק כה
וזרעתיה לי בארץ. כלפי שהיתה זרועה בארץ אחרת הנה אזרעם בארצם:
את לא רוחמה. את העם אשר לא רחמתים:
ללא עמי. לאלו אשר אמרתי עליהם לא עמי הנה אז אומר עליהם עמי אתה והוא יאמר עלי אתה אלהי ובך אני מאמין:

פרק ג

פסוק א
אהב אשה. ר"ל תהיה ישרה בעיניך לקדשה:
אהובת רע. ר"ל האשה תהיה אשר מאז היתה לאיש היתה אהובה לבעלה ועכ"ז היתה מנאפת תחתיו:

כאהבת ה'. ר"ל וזה יהיה לרמז כמו שה' אהב את ישראל והם זונים תחתיו לפנות אחרי עבודת גלולים:

ואהבי. והם אוהבים כוסות מיין ענבים ומתשכרים ובהסתת השכרות המה רודפים אחרי עבודת גלולים ולפי שהמשילה לאשה זונה אחז בזה הלשון כי היין מביא לידי ניאוף:

פסוק ב

ואכרה לי. קניתי לי אשה כזאת ר"ל קדשתיה בחמשה עשר כסף:

וחומר וגו'. השעורים נתן למאכלם (ולפי שהיתה זונה ועשתה מעשה בהמה לפיכך נתן לה למאכלה מאכל בהמה וכעין לזה אמרו רז"ל על מנחת סוטה שהיתה מקמח שעורים) ולפי הרמז יאמר שהמקום הבטיח את ישראל לקחת אותם לו לעם באחרית הימים והבטחה ההיא היתה ביד ט"ו נביאי ישראל הראשון דוד המלך בספר תהלים בכמה מזמורים והבי' ישעיה בנבואותיו והג' ירמיה והרביעי יחזקאל והחמישי הושע והששי יואל והשביעי עמוס והשמיני עובדיה והתשיעי מיכה והעשירי חבקוק והאחד עשר צפניה והשנים עשר דניאל והשלשה עשר חגי והארבעה עשר זכריה והחמשה עשר מלאכי כי הם לבד נבאו על הגאולה העתידה ולא עוד ואמר כסף כי אל נבואותיהם נכספה וגם כלתה נפשם של ישראל וגם החומר והלתך ירמוז על הנביאים ההם כי בחומר ולתך יש חמשה עשר איפות כמספר הנביאים ההם אשר הבטיחו לישראל שגם בהיותם בארץ אחרת לא יעזבם ה' ויתן להם מחיה אולם לא בהשפעה מרובה ולזה מרמז משעורים שאינם נאכלים אלא מדוחק:

פסוק ג

ואומר אליה. כאשר קדשתיה אמרתי לה ימים רבים תעכבי ותמתני לי עד שאנשאך לאשה:

לא תזני ולא תהיי לאיש. כלפי שהיתה מאז תחת הבעל והוסיפה עוד לזנות עם מנאפים אמר לה שבאותן הימים תהיה פרושה מבעל וממנאפים:

וגם אני אליך. גם אני כמוך אהיה פרוש מאשה ואמתין אליך עד שאנשאך:

פסוק ד

כי ימים רבים. עתה יפרש שזה ירמז אשר ימים רבים ישבו ישראל בגולה ויצפו על הגאולה וגם המקום ב"ה יצפה כביכול לקחתם לו לעם ואף בימי גלותם לא יתחבר במי מעכו"ם:

ואין שר. בכל ימי גלותם עם שמלכם שהוא הקב"ה אינו עמהם אעפ"כ אין שר ר"ל לא יהיו עובדים למי משרי מעלה לקבלו לאלוה דוגמת האשה ההיא שתהיה פרושה מאישה ועכ"ז תהיה פרושה מהזונים:

ואין זבח. עם שיהיה המקדש חרב ואין שם זבח לשלמים אעפ"כ אין מצבה ר"ל לא יעשו מצבה להקריב בה לעבודת כוכבים:

ואין אפוד ותרפים. מלת ואין משמשת בשתים כאלו אמר ואין תרפים ור"ל עם כי לא יהיה ביניהם אורים ותומים לשאול בו עתידות עכ"ז אין תרפים ר"ל לא יפנו אחרי התרפים לשאול בהם עתידות והדברים האלה בשורה טובה לישראל שבימי גלותם לא יפנו לא אל עבודת שרי מעלה ולא אל עבודת כוכבים אף שיהיו חסרים השראת השכינה והמזבח והאורים ותומים עכ"ז לא יהיו כעכו"ם:

פסוק ה

אחר. ר"ל אחר ימים רבים ישובו בני ישראל אל ארצם ואז יבקשו את ה' לשאול ממנו צרכם כי ישוב וישרה שכינתו ביניהם:

ואת דוד מלכם. וגם יבקשו את מלך המשיח הבא מזרע דוד ומעמו יבקשו שאלתם כי הוא ימשול בהם ולא ימלוך בהם עוד מלך ישראל משבט אחר לא כמו מאז שמלך עליהם ירבעם ושאר מלכי אפרים:

ופחדו אל ה'. אז יפחדו את ה' ואת טובו ר"ל לא יחטאו עוד כי יפחדו את ה' שלא יסיר שכינתו מביניהם ויפחדו את טובו שלא יאבדו השפעת טובתו ודוגמתו ופחדו ורגזו על כל הטובה וגו' (ירמיהו ל"ג:ט'):

באחרית הימים. זה יהיה בסוף הימים היא הגאולה העתידה בימי המשיח:

פרק ד

פסוק א

כי ריב לה'. אשר המקום יתוכח עם ישראל יושבי הארץ וכאלו יאמר הלא נתתי להם הארץ ע"מ שישמעו אלי והואיל ואינם שומעים מה להם לשבת בארץ:

כי אין אמת. שהרי אין בארץ לא אמת ולא חסד ואין מי נותן לב לדעת את אלהים:

פסוק ב

אלה וכחש. נשבעים ומשקרים בשבועתם:

פרצו. ר"ל פרצו גדר ומשמירת התורה:

ודמים. הרבו לשפוך דם עד שנגעו דמי הרוג זה בדמי הרוג זה:

פסוק ג
תאבל. תשחת הארץ ותכרת כל היושב בה גם בחיות וגו' תהיה הכריתה וגם דגי הים יאבדו לא תשאר מה בארץ והוא ענין גוזמא והפלגה:

פסוק ד
אך איש וגו'. באמת שום איש אל יריב עם חבירו ולא יוכיחנו כי כולם עושים הרע ומה להם להוכיח לזולתם:
ועמך. מאמר המקום אל הנביא הנה בני עמך המה כעדת קרח שהיו מריבים עם אהרן הכהן ואמר כמוכיחים ומדוע תתנשאו וגו' והמה עשו הרע:

פסוק ה
וכשלת היום. לכן תכשל באור היום וגם נביא השקר המיועד לך טובה יכשל גם הוא עמך כמו הנכשל בחשכת הלילה ואכריתה כל הכנסיה שלך:

פסוק ו
נדמו עמי. הנה עמי נכרתו על כי לא ידעו אותי:
כי אתה. על הכהן ללמד כמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב':ז') ולכן אמר הואיל ואתה הכהן מאסת את הדעת ולא למדת את העם לכן גם אני אמאס אותך מלכהן לי:
ותשכח. על ששכחת את התורה אשכח גם אני את בניך ולא אושיע להם:

פסוק ז
כרובם. כפי מה שאני מוסיף לגדלם כן מוסיפים הם לחטוא לי לכן אחליף כבודם בקלון ר"ל בתמורת הכבוד אתן להם קלון:

פסוק ח
חטאת עמי יאכלו. ר"ל אינם אוחזים בדין כהונה ללמד את העם ורק אוחזים בכהונה לאכול בשר חטאת עמי:
ואל עונם ישאו נפשו. כ"א מהכהנים נושא נפשו ר"ל מצפה לעון העם לאמר מתי יחטא ויביא חטאת:

פסוק ט
והיה. לכן יהיה כעם ככהן שניהם ישוו בפורענות הואיל וגם הכהנים השחיתו:
ופקדתי עליו. על כל אחד אזכיר דרכיו וגמול מעשיו אשיב לו:

פסוק י
ולא ישבעו. כי תבא המארה במעיים:

הזנו. לכל בעילתם קורא זנות הואיל והמה במחשבה רעה לא לקיים מצות ה׳:
ולא יפרצו. לא יתרבו בבנים ובבנות:
לשמור. מלשמור:

פסוק יא

זנות. טרדת הזנות ושכרות היין הישן והחדש כ״א מהם יקח לב הכהן ר״ל יטריד שכלו כאלו ישאר בלא לב להבין ולהורות את העם:

פסוק יב

בעצו ישאל. שואל עתידות בצלם העשוי מעץ:
ומקלו. צלם העשוי מן המקל וכפל הדבר במ״ש:
רוח זנונים. רצון זנות עבודת כוכבים התעה אותם מדרך השכל ולכן זנו מתחת אלהיהם:

פסוק יג

יזבחו. אל עבודת כוכבים:
כי טוב צלה. כי כ״א מהם צלה טוב כי הוא מרובה בענפים וטוב לעמוד תחתיו:
על כן. הואיל והאנשים יוצאים על ההרים לזבוח לעבודת כוכבים לכן מצאו הבנות והכלות מקום לזנות כי אין רואה:

פסוק יד

לא אפקוד. לא אזכור על בנותיכם אשר תזנינה לשלם להן גמול וכן על כלותיכם ופי׳ כי הן לומדת מאביהן כי הם ילכו עם הזונות ויפרדו מן האנשים להתיחד עמהן:
יזבחו. זבחי שמחה לאכול עמהן:
ועם לא יבין ילבט. ר״ל והואיל והם עם אשר לא יבין לכן ילבט ויכשל:

פסוק טו

אם זונה וגו׳. אם ישראל זנו אחרי עבודת כוכבים אין בזה אשמה על יהודה עם שעל ידי שנלחמו עמהם נמנעו לבא לבית המקדש שהוא במלכות יהודה מ״מ לא הדיחם אחר העבודת כוכבים:
ואל תבואו הגלגל. ר״ל לא היה לך לבא אל הגלגל מקום העבודת כוכבים כמ״ש וכל רעתם בגלגל (לקמן ט) וכאומר וכי על ידי יהודה באת הגלגל היה לך לשבת בית:
בית און. הוא בית אל ושם העמיד ירבעם את העגל ולכן כנהו לגנאי:
ואל תשבעו. אחר שאינן עובדים לה׳ מה לכם לשבוע בשמו כי לבד העובד את ה׳ ראוי לשבע בשמו כמ״ש ואותו תעבוד ובשמו תשבע (דברים י׳:כ׳) אבל מי שאינו עובדו ונשבע בו תחשב לבזיון:

פסוק טז
כפרה סוררה. כמו הפרה האוכלת על האבוס הנה מרוב כל היא סוררת ומורדת ואינה רוצת למשוך בעול כן מרד ישראל בה' מרוב כל ומהשפעה מרובה:
עתה. לכן ארעם עתה ככבש הרועה במקום מרחב ומשוקטת אנה ואנה לבקש עשב למאכלה ר"ל מעתה אצמצם השפעתה:

פסוק יז
חבור. הנה אפרים נתחבר הרבה אל העצבים לכן הנח לו ואל תוכיחו כי א"א להפרישו מהם:

פסוק יח
סר סבאם. מיד כשסר מעליהם שכרות היין אז עסקו בזנות עכו"ם וכל היום או הם שכורים או עובדים עכו"ם:
אהבו הבו קלון מגניה. המלכים יקראו מגנים כי הם למגן ומחסה אל העם וכן כי לה' מגננו (תהילים פ"ט:י"ט) והוא מקרא מסורס והראוי מגניה אהבו קלון הבו ור"ל מלכי ישראל אהבו הקלון הזה והם יתנו אותו אל העם ר"ל הם הסיתום אל היין ואל העבודת כוכבים והמה דברו קלון ובזיון:

פסוק יט
צרר רוח. ר"ל הרוח קשר את עצמו אל העדה בכנפיה להוליכם מהר בגולה ואז יבושו מן הזבחים שעשו אל העבודת כוכבים כי לא ימצא בהם עזר ורק המה לבושת ולכלימה:

פרק ה

פסוק א
שמעו זאת. מוסב למעלה לומר הדבר שאמרתי שמעו וגו':
כי לכם המשפט. על בית מלכי ישראל אמר הנה עליכם ראוי לבוא המשפט:
כי פח. על כי מלכי ישראל העמידו שומרים על הר מצפה ועל הר תבור לבל יניחו מי לעלות ברגלים לבהמ"ק לכן אמר אתם הייתם לישראל לפח ולרשת ללכדם בעון:

פסוק ב
ושחטה שטים העמיקו. ר"ל העם השטים מדרכי ה' העמיקו הרעה לשחוט קרבנות לעבודת כוכבים כי המלכים מנעום לבד מללכת לבה"מ והם ברוע בחירתם הוסיפו הרעה לזבוח לעבודת כוכבים ולכן אזמין אני מוסר יסורים לכולם למלכי ישראל ולעם:

פסוק ג

אני ידעתי אפרים. יודע אני מה בלב אפרים שעובד עבודת כוכבים מרוע בחירתו:

וישראל וגו'. כפל הדבר במ"ש:

לא נכחד. לא נמנע ממני מחשבות לבבם:

כי עתה. ר"ל עם כי מתחלה היה קצת אנוס ע"י המלך הנה עתה כשמלך הושע בן אלה ובטל השומרים זנה מזדון לבו ונטמא מעצמו כן ארז"ל:

פסוק ד

לא יתנו. לא יעזבו מעשיהם לשוב אל ה' כי יש בקרבם רוח זנות של עבודת כוכבים ואינם רוצים לדעת את ה':

פסוק ה

וענה. יכנע גאון ישראל בפניו ר"ל בעיניו יראה השפלת והכנעת גאונו:

יכשלו בעונם. ויבא עליהם מכשול בגמול עונם:

גם יהודה וגו'. בעת ימולא סאתם:

פסוק ו

בצאנם. עם כי ילכו בני יהודה אל בה"מ לחלות פני ה' עם הבאת קרבנות עכ"ז לא יהיה נמצא להם כי חלק מהם וסר שכינתו מביניהם:

פסוק ז

בה' בגדו. מרדו בה' כי ילדו בנים זרים כי לקחו בת עובדי כוכבים והבנים הולכים אחר האם וילדו א"כ בנים הזרים מהם:

עתה. ר"ל בזמן קרוב הנה החדש המוכן להם הוא חדש אב הוא יאכל אותם ואת חלקת שדותיהם ר"ל בימי החדש הזה יקבלו גמולם:

פסוק ח

תקעו שופר. להזהירם מחרב הגייסות הבאים:

חצוצרה. מוסב על תקעו לומר תקעו בחצוצרות ברמה להיות נשמרים מהחרב:

אחריך בנימין. ר"ל כי האויב הולך אחריך להלחם בך:

פסוק ט

ביום תוכחה. ביום שאתוכח עמהם על רוע מעשיהם:

בשבטי ישראל. בהפורעניות שאביא על שבטי ישראל בזה הודעתי האמנת דברי שכן היה כמו שאמרתי עליהם:

פסוק י
היו שרי יהודה. ועכ"ז לא לקחו שרי יהודה מוסר ואחזו בדרכי עשרת השבטים כמו מסיג גבול רעהו לאחוז משלו ולכן גם עליהם אשפוך כמים עברתי:

פסוק יא
עשוק. הלא ראו שאפרים עשוק ביד האויב וכתות במשפט פורעניות על כי רצה ללכת אחר אותה צוואה של ירבעם בדבר עגלי הזהב ולא שעשה מחמת אונס כ"א גם הוא חפץ בזה ועם כי יהודה ראה העון והגמול ולא לקח מוסר:

פסוק יב
ואני כעש. לכן כמו שאהיה כעש לאפרים לכלותו ולאבדו כן אהיה כרקב לבית יהודה:

פסוק יג
וירא. וכאשר יראה אפרים בזמנו את חלי צרותיו ויהודה בזמנו מכת מכאובו:
וילך אפרים. הוא הושע בן אלה ששלח אל מלך אשור שיהיה לו לעבד:
וישלח. על יהודה הנזכר יאמר כי אחז שלח למלך אשור לעזור לו מול רצין ופקח כמ"ש (במ"ב טז):
לא יוכל לרפוא. ר"ל לא יהיה לך לעזר:
ולא יגהה. לא ירפא מכם המכה ר"ל לא יציל אתכם מהרעה:

פסוק יד
כי אנכי. כי אני אהיה כשחל מול אפרים וגו', ואני אטרפם ואלך לי עם הטרף ואשא אותם ואין מי מציל מידי ר"ל אם אני אחפוץ ברעתם מה יעזור להם אשור:

פסוק טו
אלך. אסלק מהם שכינתי ואשובה אל מקומי השמים:
עד אשר יאשמו. שיכירו בעצמם שהם אשמים ויבקשו פני למחול להם:
בצר. הנה בעת יצר להם ידרשו אותי ולא יחזקו לבבם:

פרק ו

פסוק א
לכו ונשובה. מוסב למעלה לומר הנה בעת יצר יאמרו כה זה לזה לכו ונשובה אל ה':
כי הוא טרף. ולא בכח ידו גבר האויב:
וירפאנו. והוא ירפא אותנו כי הכל ממנו ובידו:
יך. הוא הכה אותנו והוא יניח תחבושת על המכה וכפל הדבר במ"ש:

פסוק ב
יחיינו מיומים. הנה שלח לנו רפואה משני העתים שעברו עלינו הוא גלות מצרים וגלות בבל:
ביום השלישי. בעת השלישי בגאולה העתידה יקימינו מן הנפילה ונחיה לפניו עד עולם כי לא נבוא עוד לגולה:

פסוק ג
ונדעה. אז נדעו איך נרדפה לדעת את ה':
כשחר נכון מוצאו. ר"ל כמו הבוקר כשרואה האדם תחלת אורו הוא בטוח שיצא השמש על הארץ ויראוה כן יהיה הרודף לדעת את ה' נכון ובטוח שימצאהו:
ויבוא. רב טוב יבוא לנו כמרבית מי הגשם וכמלקוש המרוה את הארץ ומשביעה:

פסוק ד
מה אעשה לך. ר"ל אבל אתה הואיל ואינך שב אלי מהו הטובה והתרופה שאעשה לך הלא אין לכם זכות כי חסדכם היא כענן בוקר שאין מביא הגשם כי כן אתם מראים חסד ואין כל מאומה:
וכטל. כמו הטל היורד בהשכמה שבחום השמש יפסק וא"כ משכים בבוקר והולך מיד כן אתם אף אם תעשו מה מן הישר לא תאחזו בה זמן מרובה:

פסוק ה
על כן. הואיל וכן דרכיכם לכן חצבתי לכם דברי ע"י הנביאים להיישיר אתכם לדרך הנכוחה אבל לא הועלתי כי הרגתי את הנביאים ע"י אמרי פי ר"ל הנבואה היתה סבה להיות נהרגים על ידכם כי כן הרגו את זכריה ואת אוריה על שנבאו בדבר ה':
ומשפטיך. ואיך א"כ יצא משפטיך לאור להצטדק בדין:

פסוק ו
ולא זבח. ולא תצדקו א"כ בעבור הבאת הזבחים:
מעולות. ר"ל חפצתי יותר מעולות:

פסוק ז
כאדם. כמו אדם הראשון שהמקום הכניסו לג"ע ועבר על מצות ה' ואכל מעץ הדעת כן המה עברו בריתי ובגדו בי ובהארץ אשר נתתי להם וכאומר לכן כמו שגרשתי את אדם מג"ע כן אגרשם מארצם:

פסוק ח
קרית. עיר מלאה אנשים פועלי און:

עקובה מדם. מלאה אורבים לשפוך דם נקי:

פסוק ט

וכחכי וגו'. כמו שגדודי הלסטים מחכים איש עובר דרך לשלול אותו כן הוא חבורה של כהנים ירצחו בדרך כולם שכם א' ובדעה אחת:

כי זמה עשו. כאומר לא רציחה ממש בידים כי הם ירצחו במעשיהם התעובים והמגונים ובהם מסבבים אבדן נפשות:

פסוק י

שעוריה. דבר מגונה ומאוס:

שם זנות לאפרים. ר"ל כי שם ראיתי זנות לאפרים אשר יזנה אחר עגלי הזהב ושם נטמא ישראל כי כולם נגררו אחר העגלים:

פסוק יא

גם יהודה. ר"ל לא די שחטאת אתה ישראל אלא שגם יהודה עשה לך קציר וסעיף להוסיף על העברות ר"ל גם הוא אחז בדרכך כשהיה בלבי להשיב מהגולה בני השבי של עמי וכאומר עם כי היה בלבי לרחמם הנה לא ארחמם כי בני יהודה הבעירו חמתי במה שאחזו בדרכי ישראל לעבוד עבודת כוכבים כמותם והם היו סיבה לזה:

פרק ז

פסוק א

כרפאי. כאשר עלה בלבי לרפאות את ישראל מחלי צרתם אז נגלה עון אפרים ורעות שומרון אשר פעלו שקר ר"ל מיד בא העון ומקטרג עליהם:

וגנב יבוא. גנב אחד מהם מזדון לבו יבוא ויפשוט בגדי גדוד אנשים בחוץ לעין כל ולא יפחוד ממי ואם כי בתחילה היה גנב לעשות מעשהו בסתר לבסוף יעשה בפרסום:

פסוק ב

ובל יאמרו ללבבם. אינם חושבים בלבבם שאני זוכר כל רעת' הנה עתה מעשיהם הרעים מקיפים אותם מסביב והמה נגד פני ורואה אני אותם:

פסוק ג

ברעתם. במה שעושים את הרעה משמחים את מלך ישראל כי כשר הדבר לפניו וחפץ בזה:

ובכחשיהם. במעשה השקרים משמחים את השרים:

פסוק ד
כמו תנור. חמום הזנות בוער בהם כמו תנור הבוער מהיסק האופה:
ישבות מעיר. היצר המעיר אותם לזנות ישבות מלישת הבצק עד שיתחמץ שיהא ראוי לאפותו, ר"ל אינו בטל מן הזנות מעת שחשב כ"א עד שיהיה ספק בידו לעשות ולא יותר ולפי שהמשילו אל התנור אמר לשון הנופל בתנור שאין התנור בטל מן האפיה כי אם עד שיתחמץ העיסה ולא יותר:

פסוק ה
יום מלכנו. ר"ל ביום שמחת מלך ישראל כיום הלידה או יום המלכתו אז נעשו השרים חולים בעבור נאדות מהיין כי הרבו למלאותם לשתיה ונעשו חולים מרבוי השכרות:
משך ידו. כ"א משך ידו מתקון המדינה להתחבר עם הלוצצים:

פסוק ו
כי קרבו. אשר הקריבו והכינו לבם לארוב זה על זה כמו שהאופה מכין התנור להסקה:
ישן אופיהם. האופה ישן הוא כל הלילה וכאשר יאיר הבוקר הוא מבעיר שלהבת בתנור כדרך האש המעלה להב ר"ל בעוד שאין סיפק בידו לעשות הוא שבת ונח אבל מיד כשיהי' לאל ידו לעשו' מיד עושהו:

פסוק ז
יחמו כתנור. היצר מחממם לעבירה כתנור בוער':
ואכלו. הרגו את הסנהדרין על שמיחו בידם ולכן נפלו כל מלכיה' ועכ"ז אין בהם מי שיקרא אלי לשוב מדרכו:

פסוק ח
הוא יתבולל. הוא התערב בין העכו"ם ולמד מעשיהם:
עוגה בלי הפוכה. כחררה הנאפת על הגחלים כשאינם מהפכים אותה מעבר אל עבר שאז היא נשרפת מקצתה ואינה אפויה מקצתה כן הוא אינו מתבונן במעשיו להיות על צד השווי והיושר:

פסוק ט
אכלו זרים. העכו"ם לקחו מארצו ואינו משים על לב כאלו לא ידע מזה:
גם שיבה זרקה בו. נזרקה בו תשות כח מול האויב כאיש שיבה ואינו משים על לב:

פסוק י
וענה. יכנע:
גאון ישראל בפניו. ר"ל בעיניו ראה השפלת והכנעת גאונו ועכ"ז לא שבו אל ה':

בכל זאת. עם כל הפורעניות הזאת הבאה עליהם לא בקשוהו ועדיין לא לקחו מוסר:

פסוק יא

כיונה פותה. כיונה הנפתה בקלות כאלו היא בלא לב כי תמהר לרדת אל הרשת לאכול מן הזרעים שבה ואינה מבחנת כי שם תלכד כן הוא אפרים כי קראו למצרים לבוא לעזרתם והלכו לאשור לחסות בצלו ולא יבינו שהוא לרעתם:

פסוק יב

כאשר ילכו. למצרים ולאשור לבקש עזרה:

אפרוש וגו'. ויפלו בה בדרך מהלכם ר"ל ההליכה ההיא תהיה להם למכשול:

כעוף וגו'. דרך העוף הנלכד ברשת התלויה ממעל לנפול ולרדת לארץ עם הרשת ולכן המשילם לעוף ואמר אורידם לארץ כי ילכדו ברשת ויפלו עמה לארץ:

איסירם. אייסר אותם כפי שהשמעתי לעדתם במדבר דברי האלות הכתובה בתורה:

פסוק יג

נדדו ממני. נדדו ללכת ממני:

שוד להם. השודד יבוא עליהם והוא אשור:

ואנכי אפדם. בלבי היה לפדותם מצרתם אבל המה דברו עלי כזבים כי כחשו בהשגחתי כמו שנאמר ויחפאו בני ישראל וכו' (מלכים ב י"ז:ט'):

פסוק יד

כי יייללו. כאשר הם מיללים על משכבותם בוכים ומתרעמים על צרותם אז אינם זועקים אלי בלבם כי מכחשים בהשגחה:

על דגן. בעבור חסרון הדגן והתירוש הולכים לשוטט בארצות אחרות לגור שם והמה סרים וממרים בי כי יאמרו מקרה הוא ולא ה' פעל כל זאת:

פסוק טו

ואני יסרתי. וכאשר קשרתי זרועותם לחזקם היטב הנה המה חשבו עלי רע לומר לא ממנו באה ובין הרעה ובין הטובה חושבים למקרה:

פסוק טז

ישובו לא על. משימים עצמם לא כנגד העליון יתברך כ"א כנגד המקרה והיו כקשת איש רמיה שלא יורה החץ אל המקום שנפנה בתחלה כ"א בהיפך כן הם אינם תולים הדברים בהשגחה כי פתאום יהפכו עצמם ממנה ומכחישים בה ותולים הכל במקרה:

יפלו. לכן יפלו שריהם בחרב האויב:

מזעם לשונם. ר"ל בעבור מה שמדברים בלשונם דברים שהם לזעם לה' כי יכחשו לומר אין ה' משגיח:
זו לעגם. במדה הזאת אחזו בעוד היותם בארץ מצרים כי גם אז כאלו לעגו על האמונה האמתית כי כחשו בהשגחה:

פרק ח

פסוק א
אל חכך שופר. ר"ל הרם קול גדול כאלו שופר נתון אל חכך ותריע בו ואמור הנה האויב ידאה כנשר לבוא על בית ה' להחריבה:
ועל תורתי פשעו. מרדו על דברי התורה:

פסוק ב
לי יזעקו וגו'. סרם המקרא והראוי לי יזעקו ישראל וכו' ר"ל ראוי היה שיזעקו לי ישראל ויאמרו אלהי יודעים אנו אותך למשגיח וחומל:

פסוק ג
זנח. ר"ל אבל לא כן עשו כי עזב כל ישראל את הטוב להם ועשה יהודה כדרך שעשו עשרת השבטים כי גם הוא לא פנה אלי ולכן האויב ירדוף אותו:

פסוק ד
הם המליכו. הנה עשרת השבטים עשו מלכים ולא שאלו ממני כי כל המלכים המליכו מדעתם זולת ירבעם ויהוא:
השירו. עשו שרים בלי ידיעתי:
עשו להם. כאלו הכסף והזהב עצמם עשו העצבים ר"ל בעבור שהיו משופעים בכסף וזהב מרדו בה' ועשו הגלולים וא"כ הכסף והזהב היה סבות העצבים:
למען יכרת. העצבים יהיו סיבה שיכרת מהם הכסף והזהב כי האויב יקחום:

פסוק ה
זנח וגו'. אתה שומרון הנה העגל שעבדת לו עזב אותך ולא עזר לך בעת חרה אפי באנשיה:
עד מתי. כאומר הלא ראו שאין בו ממש ועד מתי לא יוכלו לנקות עצמם מטנוף העגל למאס בו:

פסוק ו
כי מישראל. העגל הזה נעשה מישראל מבן אדם לא ממלאכי מעלה:

והוא. העגל הזה עשהו אומן ולא נעשה פלאים ביצירתו ולכן אין הוא אלהים אלא הוא כשאר יצירה:
כי שבבים. ר"ל ומסוף הדבר יהיה נראה שאין בו ממש כי האויב ישברו לקיסמין לקחת ממנו צפוי הזהב:

פסוק ז

כי רוח יזרעו. ומסוף הדבר יהיה נראה כאשר זרעו הרוח ויקצרו הסופה ר"ל כמו שקוצרין מה שזורעים כן הם יקבלו גמול לפי המעשה והואיל והמעשה היה רוח ודבר שאין בו ממש כן יהיה הגמול:
קמה אין לו. זריעתם לא יבא לכלל קמה והמעט שתצמח לא יעשה קמח ואם יעשה מה הנה הזרים יבלעוהו אבל הם לא יהנו מזריעתם ר"ל לא יצליחו במעשיהם ואף מעט ההצלחה שיהיה בידם לאסוף מה מן ההון לא תשאר בידם כי האויב יקחום:

פסוק ח

נבלע ישראל. הנה נשחת ישראל ועתה היו לבוז בין האומות ככלי שאין בו צורך:

פסוק ט

עלו אשור. לבקש מהם עזרה:
פרא. המה כפרא ההולך בדד ויחידי באות נפש מבלי עצה ומבלי מנהיג:
התנו אהבים. נתנו למלך אשור אתנן דרך אהבה למען יעזור לו:

פסוק י

גם כי יתנו וגו'. אף כי יתנו אתנן אל האומות עכ"ז עתה בזמן קרוב אקבץ את האומות ההם לבוא עליהם למלחמה ולא יועילו עם האתנן:
ויחלו מעט. ר"ל במעט זמן בקרוב יחילו וירעדו ממשא מלך אשור והשרים:

פסוק יא

כי הרבה וגו'. ר"ל עשה הרבה מזבחות לחטוא בהן להקריב עליהן לעבודת כוכבים וכן היו לו המזבחות לחטוא בהן כי כן הקריב עליהם לעבודת כוכבים ולא ניחם על מחשבתו:

פסוק יב

אכתוב וגו'. ר"ל על ידי הנביאים שאני שולח עליהם בכל יום להזהירם על הדברים הגדולים והנכבדים שבתורתי כאלו אני כותב אותם להם לבל ישכחו מה אבל בעיניהם יחשבו כאלו הם דברי זר אשר לא ידעוהו מעולם כי מהרו שכחו:

פסוק יג
זבחי הבהבי. עתה ידבר מול יהודה שאחזו בדרכי עשרת השבטים בבטחון הקרבנות שמקריבים במקדש ואמר להם הנה הזבחים מה שאתם מהבהבין ושורפין לפני יותר טוב הוא יזבחו הבשר לעצמן ויאכלו כי ה' אינו מקבלם ברצון:
עתה. ר"ל בזמן קרוב יזכור עליהם המקום את עונם להשיב להם גמול:
ויפקד. כפל הדבר במ"ש:
המה מצרים ישובו. כשגלו מארצם ינוסו לשוב למצרים לשבת שם:

פסוק יד
וישכח וגו'. ר"ל כמו שישראל שכח את ה' המגדלו ומרוממו ובנה היכלות לעבודת כוכבים כן יהודה שכח בה' והרבה ערי מבצר להשגב בהן ולא בטח בה' ולכן אשלח אש בערי הבצורות שביהודה וכאשר אכלה האש ושרפה ארמונותיה של עדת ישראל שעשתה לעבודת כוכבים:

פרק ט

פסוק א
אל גיל. ר"ל אין ראוי לך לשמוח על שום גילה כדרך ששמחים העכו"ם על דבר גילה:
כי זנית. ולכן מהראוי שתתאונן בכל עת:
אהבת אתנן. אהבת לקבל אתנן לחזור אחריה על הגרנות ר"ל חזרת על העובדי כוכבים לבקש מהם עזרה ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה שחוזרת על הגרנות לקחת דגן באתננה:

פסוק ב
לא ירעם. ר"ל לא יהיה להם למאכל כי לא תצמח:
יכחש בה. ישקר בעדת ישראל ר"ל לא ישפיע לה היין:

פסוק ג
לא ישבו וגו'. כי יגלו ממנה:
ושב. מפני אויב ינוס למצרים לשבת בה:
ובאשור. בהיותם בגולה באשור יאכלו מאכל טמא ומאוס כי לא יוכלו לשמור מאכלם בנקיות:

פסוק ד

לא יסכו. זה אמר על בני יהודה מעתה אין לו חפץ בנסכיהם ולא ינסכו להי' יין וזבחיהם אינם ערבים עליו:

כלחם אונים להם. הקרבנות הם בעיניו כלחם הבא להם בגזל אשר מטמא ומתעב את האוכלו:

כי לחמם. הקרבנות שמביאים יותר טוב שיהיה למלא נפשם שהם יאכלוהו ולא יבוא לבית ה' כי לא לרצון הוא:

פסוק ה

מה תעשו. ר"ל מהו הזכות שתנצלו בו ביום הקבוע על תשלום הגמול:

וליום חג ה'. ביום שיבוא אליכם מה' זבח והריגה מזבחי בהמות החג והוא כפל ענין במ"ש:

פסוק ו

הלכו משוד. כאשר ילכו מארצם מפני השודד הנה מצרים תקבץ אותם כי שם יבואו עם יוחנן בן קרח כמ"ש בירמיה (מג):

מוף תקברם. כי שם ימותו ע"י חרב נבוכדנאצר ולא ישובו לארצם:

מחמד לכספם. בתי חמדתם שהם אוצרות כספם הנה הקימוש יירש אותם כי שם תצמח ובאהליהם תצא החוח:

פסוק ז

באו. הנה עתה באו הימים של זכרון עונותיהם ובאו הימים של גמול תשלומיהם וידעו ישראל כי הן קרבו ובאו:

אויל הנביא. ר"ל יראו שהנביא השקר המבטיחם השלום שהוא אויל ולא דבר בו ה':

איש הרוח. הוא הנביא השקר אשר חשבו שיש בו רוח נבואה והוא כפל ענין במ"ש:

על רוב עונך. בעבור רוב עונך רבה עליך נטירת האיבה מה':

פסוק ח

צופה אפרים. צופה יש לאפרים עם האלוה שעשה לעצמו והוא נביא השקר אשר להם המתנבא בשם עבודת כוכבים ואותו הנביא הוא לפח מוקש פרוסה על כל דרכיו של אפרים כי כמו שהפח יפול בו הצפור כן בדברי נביא השקר יפול אפרים:

משטמה בבית אלהיו. בבית עבודת כוכבים יש לו נטירת איבה כי נביא השקר המתמיד לשבת שם כאלו נוטר לו איבה במה שמתעה אותו לדרך רעה לרע לו:

פסוק ט

העמיקו שחתו. העמיקו לעשות הרע ושחתו דרכם כמו בני בנימין בפלגש בגבעה אשר החזיקו ידי עוברי עבירה כי כ"כ נביאי השקר מחזיקים ידי עוברי עבירה בהבטחת השלום ולכן יזכור עונם לשלם עליהם גמול:

פסוק י

כענבים במדבר. כמו המוצא ענבים במדבר מקום שמה שהם חביבים עליו מאד כן מצאתי את ישראל ר"ל כן היו חביבים עלי בעת מצאתים לי לעם:

כבכורה. כתאנה המבושלה באילן התאנה ראשונה לכולן שהיא משמחת לב רואיה כן ראיתי אבותיכם ר"ל כן שמחתי כאשר ראיתי את אבותיכם נמשכים אחרי:

המה באו. וכאשר המה באו אל בעל פעור ופרשו עצמם מה' אל הבושת:

ויהיו שקוצים כאהבם. אז היו שקוצים ומתועבים בעיני כערך אהבתם שאהבתי אותם מתחלה:

פסוק יא

כעוף יתעופף כבודם. הכבוד יפרח מהם כמו העוף הפורח מהר ר"ל לא יהיה נעשה בהם הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדם ובעת הכנסתם בבריתו של אברהם אבינו:

מלדה. מהם יפרח הכבוד בעת הלידה כי אז ימותו עד לא יבואו לזמן הכנסת הברית ולא ישיגו הכבוד הנעשה אז:

ומבטן. ומהם יפרח הכבוד בעת יצאו מבטן כי יולדו מתים ולא ישיגו אף הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדם:

ומהריון. מהם יפרח הכבוד בעת ההריון ר"ל לא יעברו נשותיהם כלל וממילא יפרח הכבוד ואיננו:

פסוק יב

כי אם יגדלו. אשר אם כמה מהם יגדלו את בניהם וינצלו מהמקרים ההם הנה אשכלם מאדם ר"ל ימותו עד שלא יגיעו לגבול איש כי ימותו עודם קטנים:

כי גם וגו'. אשר לבד זה יהיה בכל מעשיהם אוי להם בעת אסיר להפרד מהם:

פסוק יג

אפרים. אתה אפרים הנה היית במעלה גדולה כמו שראיתי את צור שהיא שתולה במדורה במעלה גדולה כן היית גם אתה:

ואפרים וגו'. ר"ל והנה אפרים מה גמול שלם נתעסק להוציא בניו אל הורג לזבחם לעכו"ם:

פסוק יד

תן וגו' מה תתן. ר"ל מה שתתן לאח"ז תן להם מיד וחוזר ומפרש תן להם רחם משכיל וגו' ר"ל למה ימותו הבנים בנערותם להרבות אבלם טוב יותר שתתן להם רחם משכיל שנשי אפרים יפילו עוברם מת או שיהיו שדי נשותיהם צומקים ר"ל שלא יתעברו כלל שאז השדים צמוקים ונגובים מבלי לחלוחית חלב כי כשתהר האשה מתחיל לבוא לחלוחית חלב בדדיה ולא זולת ההריון:

פסוק טו

כל רעתם בגלגל. ר"ל הרעה הגדולה שבכל הרעות היא מה שהעמידו עבודת כוכבים בגלגל במקום שעמד המשכן בתחלה:

כי שם וגו'. ר"ל אשר שנאתם שיהיו שמה והשנאה הוא בעבור רוע מעלליהם ולכן אגרשם מביתי הוא גלגל שהיה שם בתחלה בית ה' ומשכנו:

אהבתם. לאהוב אותם:

כל שריהם. כי כל שריהם סוררים:

פסוק טז

הכה. הנה כבר הוכה אפרים במכאובי הצרות ונתייבש שרשם עד שלא יגדלו עוד פרי כדרך האילן שנתייבש שרשו ור"ל נחלש מאד ולא יוליד עוד בנים:

גם כי ילדון. אף אם כמה מהם ילדון הנה אמית מחמדי בטנם ר"ל הטובים והנחמדים שבהם:

פסוק יז

ימאסם. ה' ימאס בם:

נודדים וגו'. נדים ונעים בגולה בין הבבליים בין העכו"ם:

פרק י

פסוק א

גפן וגו'. הנה ישראל הוא כגפן בוקק וריק מבלי רטיבות ולחות כן הוא מבלי תורה ויראת שמים:

פרי וגו'. וכי מהראוי שהמקום ב"ה ישים לו פרי ר"ל וכי ראוי הוא להשפעה בתמיה:

כרוב. הלא כפי מרבית פריו והשפעתו כן הרבה לעשות מזבחו' לעכו"ם וכפי מרבית הטובה הבאה לארצו עשו מזבחות טובות ויפות:

פסוק ב
חלק לבם. נחלק לבם ונפרד מן המקום ברוך הוא לכן עתה בזמן קרוב יהיו שממה:
הוא יערוף. ר"ל המקום ברוך הוא יספיק ביד האויב להשחית מזבחותם ולעשוק מצבותם:

פסוק ג
כי עתה. בזמן שיבא האויב יאמרו הנה אין המלך מועיל לנו ללחום מול האויב כי הואיל ולא יראנו את ה' אם כן מה יוכל המלך להושיע לנו אם אין לנו יראת אלהים כי יראת ה' ויראת המלך קשורה יחד:

פסוק ד
דברו דברים. המה מדברים דברים העולה על לבבם מבלי הבחנה ונשבעין לשוא וכורתין ברית לעכו"ם:
ופרח. לכן יפרח עליהם משפט גמול כמו עשב הראש המר הפורח מהר על תלמי שדה:

פסוק ה
לעגלות. בעבור עגלות בית און שנלקחו בשבי יפחדו השוכנים בשומרון באמרם אם לא הגינו על עצמן איך יגינו עלינו:
כי אבל עליו. על העגל יתאבלו עמו שהאמינו בו וגם הכומרים שהיו שמחים עליו הנה עתה יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו כי כשלוקח בשבי איה כבודו:

פסוק ו
גם אותו. כמו שיובא העם בשבי כן יובא גם העגל בשבי לאשור להיות למנחה אל המלך:
בשנה. אז יקבל אפרים בושת על מה שעבדו ללא אלוה:
ויבוש וגו'. כפל הדבר במ"ש:
מעצתו. שייעצו לעשות העגלים:

פסוק ז
נדמה שומרון מלכה. המלך אשר בשומרון נדמה הוא כקצף הם האבעבועות שעל פני המים שעולה למעלה ויתמיד זמן מועט כן המלך לא יתמיד במלכותו כ"א מעט זמן:

פסוק ח
ונשמדו. ואז ישמדו הבמות שבבית און שהם היו חטאת ישראל:
קוץ ודרדר. כי לא יבוא מי שם ויהיו שממה:
ואמרו להרים כסונו. למען לא יראה מי בבשתם:

פסוק ט

מימי הגבעה. ר"ל עון זה היה בידם מימי פלגש בגבעה כי גם אז היה בידם פסל מיכה:
שם עמדו. במעלה זה עמדו אז:
לא תשיגם. לכן לא תשיג אותם בגבעה נצחון מלחמה כשנלחמו על בני עולה הם בני בנימין שחזקו ידי עוברי עבירה:

פסוק י

באותי ואסרם. ברצוני ליסרם וכן אייסרם באמת:
ואספו. עובדי כוכבים רבים יתאספו לבוא עליהם למלחמה:
באסרם. בעת אאסיר אותם לשתי מענות המחרישה לחרוש שתיהן יחד לא כדרך החורשים אחת אחת ר"ל כשאביא עליהם רעה כפולה ומרובה:

פסוק יא

ואפרים. הנה אפרים הוא כעגלה שמרגילין אותה לעבודתה למשוך בעול ולחרוש והיא אוהבת לדוש למען תאכל מן הדיש ר"ל אני למדתים התורה והמצות והם חפצים בקבול השכר מבלי עשות המעשה:
ואני עברתי. העברתי ידי:
על טוב צוארה. ר"ל חפשתי צוארה וראיתי שהיא טובה ושמנה וראוייה לשום העול עליה ר"ל ראיתי שראוי הוא לקבל עליו עול התורה ומצוה ארכיב אפרים. לכן הרכבתי עול התורה על אפרים וגם יהודה יחרוש ר"ל יעסוק במצות:
ישדד לו יעקב. כל ישראל בכללו יכתת הרגבים לכסות הזרעים בעבורו למען יאכל פריה ר"ל יקיימו המצות לטובתן למען יקבלו שכר:

פסוק יב

זרעו לכם לצדקה. לטובתכם זרעו את הצדקה למען תקצרו תבואתה לפי החסד שאני עושה ר"ל עשו צדקה ותקבלו גמול בחסדי כי גמול מעשה הטוב גם הוא לחסד תחשב וכמ"ש מי הקדימני ואשלם (איוב מ"א:ג'):
נירו לכם ניר. ר"ל הסירו מלבבכם דעות נפסדות וכוזבות כמו שהחורש יחרוש שדהו להמית שרשי העשבים הרעים לבל יכחישו את הזרע הנזרע:
ועת לדרוש. וקבעו עתים לדרוש את ה' לא באקראי:
עד יבא. ר"ל כן עשו עד אשר יבא המקום ב"ה וישליך לכם צדק מן השמים כי לא יקופח שכרכם:

פסוק יג
חרשתם רשע. ר"ל הנה לא כן עשיתם כי חרשתם רשע וגו' ר"ל חשבתם לעשות רשע וכן עשיתם אותה וככה היה הגמול:
פרי כחש. גמול מעשה השקר:
בדרכך. במה שהיית הולך למצרים ולאשור לבקש עזרה הנה בזה בטחת ברוב גבוריך ולזה לא חששת על אזהרותי:

פסוק יד
וקאם. לכן יקום בעמך קול שאון מלחמה וכל מבצריך יושד ע"י שודדי':
כשד וגו'. באותן הימי' היה א' נקר' שלמן ונלחי' על בית ארבאל ושדד אותם ובקע האם סמוך לבנים לעיניהם ואמר שכמו כן יושדדו גם המה:

פסוק טו
ככה. הדבר הזה עשה לכם בית אל מפני דעת העגל העומדת בה שהיא רעתכם אשר הורגלתם בה מאז כי עוד במדבר עשיתם את העגל:
בשחר. ר"ל בתחלת מלכות הושע בן אלה בשנת שש למלכו נכרת מלכותו בכריתה כי אז אסרו מלך אשור כמ"ש במ"ב:

פרק יא

פסוק א
כי נער. עודו בנערותו משועבד במצרים אהבתיו:
וממצרים. מעת יצא ממצרים קראתי את בני ר"ל שלחתי אליו עבדי הנביאים לקרוא לו לשוב אלי:

פסוק ב
קראו להם. כל מה שהנביאים הרבו לקרוא להם בשמי כן הרבו ללכת ולברוח מפניהם ולא אבו לשמוע אבל זבחו לעגלים:

פסוק ג
ואנכי. הלא אנכי הרגלתי את אפרים שהאומן יקחם על זרועותיו בחמלה רבה ר"ל נתתי להם מנהיג טוב להוליכם בנחת וזה משה שנאמר כי כאשר ישא האומן את היונק (במדבר י"א):
ולא ידעו. אינם משימים לב לדעת שרפואתם והצלתם בא ממני:

פסוק ד

בחבלי אדם. משכתים ללכת אחרי בחבלים רכים ונוחים שמושכים בהם בני אדם ר"ל הנהגתים בדרך חמלה:

בעבותות אהבה. בחבלים עבים שמושכים בהם דרך אהבה והוא כפל ענין במ"ש:

ואהיה להם. הנהגתים ברחמנות כמו החורשים הרחמנים המרימים העול מעל לחיי הבהמה להקל ממנה כובד משא העול:

ואט אליו אוכיל. כהחורשים הרחמנים המטים אוכל לפי הבהמה בעת שחורשת ר"ל הקלתי עולם והספקתי די צרכם:

פסוק ה

לא ישוב. לא היה להם לשוב אל ארץ מצרים לבקש מהם עזרה:

ואשור וגו'. ר"ל וכי אשור הוא מלכו ללחום מלחמתו אשר מאנו לשוב אלי ולבקש עזרה ממני וסמכו על אשור כאלו היה מלכו ומבקש טובתו:

פסוק ו

וחלה. לכן תחול החרב בעריו ותכלה את גבוריו:

ואכלה. הנה החרב תאכל את כלם מסבת מועצותיהם אשר יעצו לבקש עזר ממלכי מצרים ולא פנו אל ה':

פסוק ז

ועמי תלואים למשובתי. עמי תלויים ומסופקים לשוב אלי וממתינים עד שאשוב אליהם תחלה להטיב עמהם:

ואל על יקראוהו. ר"ל עם כי הנביאים כולם קוראים אליו שהוא ישוב תחלה אל העליון ב"ה כי הוא רם ונשא הנה הם כולם יחד אין בהם מי שירומם אותו העליון לכבדו לשוב אליו תחלה:

פסוק ח

איך אתנך אפרים. ר"ל הנה עכ"ז רחמתי עליך ואומר איך אתנך אפרים ביד העכו"ם איך אמסרך בידם איך אתנך להיות הפוכה כאדמה וכו' כאומר איך אוכל לראות באבדן עמי:

נהפך עלי לבי. עם כי כעסתי עליהם הנה נהפך עלי לבי לרחם אותם:

יחד נכמרו נחומי. כל מדות תנחומין שיש בי לנחם על הרעה כולם יחד נתחממו ונתעוררו בלי מצוא צד הפכו:

פסוק ט

כי אל אנכי. ובכל עת ידי משלה עליהם לכן אאריך עוד אפי:

ולא איש. שממהר להנקם בחושבו פן לאח"ז לא יהיה לאל ידו:
בקרבך קדוש. ר"ל לכן עוד אשרה בקרבך קדושת שכינתי ולא אבוא בעיר אחרת מערי העכו"ם:

פסוק י
אחרי ה'. ר"ל זאת אעשה להם בבוא זמן הגאולה בימי המשיח ילכו אז אחרי ה' אל ארצם:
כאריה ישאג. כמו שע"י שאגת האריה מתאספים אליו כל החיות כי הוא המלך עליהם כן יתאספו כולם אחרי ה':
כי הוא ישאג. ר"ל יעורר הלבבות כאלו ישאג בקול לישראל הנקראים בנים למקום ימהרו לבוא מפאת הים:

פסוק יא
יחרדו. וכן ימהרו לבוא ממצרים ומאשור כצפור וכיונה הממהרים לעוף:
והושבתים. ואני אושיב אותם לבטח על בתיהם:

פרק יב

פסוק א
סבבוני בכחש אפרים. הנה מלכות אפרים סבבו אותי כאלו שבים אלי אבל יכחשו בי כי לבם בל עמם:
ובמרמה וגו'. כפל הדבר במ"ש:
ויהודה. אבל יהודה עדיין הוא מושל עם האל ר"ל מכריח את העם ללכת עם האל בדרכי התורה:
ועם קדושים. עם אלהים קדושים הוא הנאמן לקיים מאמרו:

פסוק ב
רועה רוח. הוא מרעה את הרוח ר"ל עוסק הוא בדברי הבל:
ורודף קדים. הוא כפל ענין במ"ש:
כזב ושוד ירבה. מרבה לדבר כזב ולעשוק בני אדם:
וברית וגו'. להיות בעזרתו:
ושמן וגו'. לשחדו לעזור לו מול האויב:

פסוק ג
וריב לה'. ר"ל הואיל וגם יהודה סרח אח"כ לכן יהיה ריב לה' גם עם יהודה ולזכור על כל בני יעקב כפי דרכיו שהלך בו וכפי מעלליו ישיב לו גמול:

פסוק ד
בבטן עקב את אחיו. ר"ל הלא יעקב אביהם עודו בבטן אמו אחז בעקב עשו אחיו והפלא הזה היה לאות:
ובאונו. ובכחו נעשה שר אל אלהים הוא המלאך שרו של עשו הנאבק עמו כי יעקב התגבר עליו:

פסוק ה
וישר. וכאשר נעשה שר אל המלאך ולתוספת ביאור אמר ויוכל לו ר"ל נצחו והתגבר עליו אז המלאך בכה לפניו והתחנן לו להניחו ללכת וכה אמר הנה בבית אל ימצא ה' אותנו ושם ידבר עמנו ושם יברכך ואהיה שם גם אני ואודה לך על הברכות כן דרז"ל וכאלו יאמר בזה אם נתתי הכח ביד יעקב להתגבר על המלאך מדוע א"כ לא תבטחו בי ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור:

פסוק ו
וה'. ר"ל הלא ה' הוא האלהים על צבאות מעלה ומטה והכל שלו ובידו:
ה' זכרו. שמו הוא ה' המורה שהוא אדון הכל:

פסוק ז
ואתה. וגם אתה במשענת אלהיך תשב בשובה בנחת רק שמור חסד ומשפט ואז קוה תמיד אל אלהיך כי בטוח תהיה שימלא תקותך:

פסוק ח
כנען. ר"ל אבל אתם כסוחר הרמאי אשר בידו מאזני מרמה ואוהב לעשוק את הבריות ואינך חפץ בחסד ובמשפט:

פסוק ט
ויאמר אפרים. ר"ל ועוד יוסף פשע כי יאמר אפרים אך הסבה שעשרתי הוא בעבור כי מצאתי לי און וכח לאסוף הון ולא ה' פעל כל זאת ויאמר עוד בכל יגיעי הוא העושר הבא ביגיעי הנה בכולו לא ימצא לי און אשר יחטא אדם בהנה ר"ל אין בו שום נדנוד עון גזל ואונאה כי יחשוב שאין המקום ב"ה מכיר במעשיו:

פסוק י
ואנכי. אבל הלא אנכי ה' אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצרים ומאז אני בעצמי משפיע לך טובה ומשגיח במעשיך בהשגחה פרטית לא ע"י אמצעים מלאכי מעלה כדרך העכו"ם:
עוד אושיבך באהלים. עוד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואושיב אותך בדרך באהלים כמו בימי הזמן ההוא שיצאת מארץ מצרי' כי עד עולם לא תסור השגחתי ממך:

פסוק יא
דברתי. על עסקיכם דברתי אל הנביאים והרביתי דברי חזון:
אדמה. ר"ל דברתי בדמיון ובמשל להיות מקובל על הלב כי מאד אני משגיח בך:

פסוק יב
אם גלעד און. אם און בא על גלעד הנה לא באה במקרה כ"א בהשגחה לתשלום גמול כי מעשיהם היו אך שוא כי בגלגל מקום שעמד המקדש בתחלה שם זבחו שוורים לעבודת כוכבים וגם מזבחותם שעשו לעבודת כוכבים היו מרובות כמו מספר הגלים שהם על תלמי שדה:

פסוק יג
ויברח יעקב. הלא כשברח יעקב מפני עשו אל ארם אז עבד ללבן בעבור אשה היא רחל ואח"ז חזר עוד לשמור צאן לבן בעבור אשה אחרת וכל זה היה מגודל עוני כי בא בידים ריקניות וכאומר הלא חזר ברכוש גדול ומי נתן לו זה הרכוש הלא אני ואיך תאמר אך עשרתי מצאתי און לי:

פסוק יד
ובנביא. הלא ע"י משה נביאי העלה וכו' וע"י היה נשמר בדרך וכאומר הכל בא בהשגחתי ואיך תכחשו לומר שאינני משגיח ומכיר מעשה האדם:

פסוק טו
הכעיס. ר"ל אחר שכל זה ידוע לאפרים ועכ"ז הכעיס להי' במעשים רעים:
ודמיו. לכן הדם ששפך יתפשט עליו לקחת נקם:
וחרפתו. מה שחרף כלפי מעלה להחליפו בעגלי הזהב הנה האל הוא אדוניו ומושל בו וגמול מעשיו ישיב לו:

פרק יג

פסוק א

כדבר אפרים. ירבעם הבא מאפרים כשדבר ברעדה דברים קשים להוכיח את שלמה כמ"ש במ"א ע"י"ז זכה להתרומם בישראל למלוך עליהם וכאשר חטא בבעל נטרד מן העולם:

פסוק ב

ועתה. בני הדור הזה הוסיפו לחטוא ולא הספיק להם עגלי הזהב שעשה ירבעם כי עוד עשו לעצמם כ"א בביתו עשה מסכה מכספם כדמות העצבים שעשה ירבעם:

מעשה חרשים כלה. כל מעשה המסכה היה מעשה חרשים להדמות להעגלים של ירבעם:

להם וגו'. על העגלים היו אומרים מי שמנשק אותם שכרו הרבה מאד כאלו היה זובח לו בן אדם שהוא אצלם הגדולה שבעבודות ולכן עשה כ"א בביתו שיהא מצוי לו לנשקו בכל עת:

פסוק ג

לכן. לזאת יהיו כלים מהר כענן בוקר שהולך לו מהרה וכטל המשכים ללכת בזרוח השמש כי אז נפסק בשעה אחת:

כמוץ. כמו מוץ התבואה הפורח מן הגורן ע"י רוח סערה וכמו העשן הממהר לעלות דרך ארובה:

פסוק ד

ואנכי. ר"ל ראויים הם לכליון כי הלא אנכי ה' אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצרים כי אז קבלתם אותי לאלוה ומהראוי שלא תדע אלהים זולתי הואיל ואין מושיע בלתי:

פסוק ה

אני ידעתיך. נתתי לבי לדעת צרכך במדבר ולהזמין לך וכאומר הואיל ומתחלה ועד סוף השגחתי עליך ופנית לעבודת כוכבים לכן ראוי אתה לכליון:

בארץ תלאובת. כפל הדבר במ"ש:

פסוק ו

כמרעיתם. כאשר באו אל מקום מרעיתם היא א"י נשבעו שם בטובה וכאשר נשבעו רם לבבם ולכן שכחו בי:

פסוק ז
ואהי. לכן אהיה למולם כשחל הטורף טרף:
כנמר. כמו הנמר הצופה ומביט בדרך למצוא טרף כן אראה אני להסתכל בדרך מהלכם להכשילם ולאבדם:

פסוק ח
אפגשם. אפגוש בהם להרע להם כדוב השכול מבניו שדרכו להזיק את כל מי שיפגוש:
סגור לבם. לפי שהמשילו לדוב אמר לשון הנופל בו שקורע עד הלב הסגור תחת החזה:
ואוכלם שם. במקום שאמצאם אוכלם כלביא:
חית השדה. הכ"ף של כלביא משמשת בשתים ור"ל אהיה כחית השדה אשר תבקעם כלומר הרגילים לבקעות:

פסוק ט
שחתך ישראל. אתה ישראל חבלת בעצמך כי בי תלוי עזרך ולמה לא פנית אלי:

פסוק י
אהי. ר"ל אני אהיה עומד ומתקיים לעד אבל מלכך שהעמדתי לך אפוא הוא וכי יושיעך בכל עריך שבא האויב עליהן:
ושופטיך. גם שופטיך איפוא הם אשר שאלת בימי שמואל הנביא ליתן לך מלך ושרים מה תועלת בהם אם אינך פונה אלי:

פסוק יא
אתן וגו'. ר"ל כמו מה שנתתי לך מלך היה באפי כי היה רע בעיני ה' על ששאלו להם מלך כמ"ש בש"א:
ואקח. וכ"כ לקחתיו מן העולם בעברתי כי שאול המלך הראשון מת במלחמה בקצרות שנים:

פסוק יב
צרור. אל תחשבו ששכחתי עון אפרים כי צרור הוא בקשר מעולה וחטאתו צפונה אצלי לשמרם עד שתתמלא הסאה:

פסוק יג
חבלי יולדה. מכאובות יבואו עליו כחבלי יולדה:
הוא בן לא חכם. לראות את הנולד אשר תגיע העת אשר לא יוכל עמוד כשישב על המשבר להוליד בנים ר"ל בעת הגמול כאשר תתמלא הסאה ולפי שהמשילו לאשה יולדת אמר לשון הנופל בה:

פסוק יד
מיד שאול אפדם. הנה מעולם פדיתים מן השאול וגאלתים מן המות אבל כשתתמלא הסאה אהיה אני מדבר עליך דברי מות אהיה אני מכריחך לרדת שאולה:
נחם יסתר מעיני. ר"ל עד הנה נחמתי על הרעה אבל מאז יהיה התנחומין נסתר מעיני כי לא אנחם עוד:

פסוק טו
כי הוא. כי מתחלה היה אפרים מגדל פרי בין האחים ר"ל שהיה גדול וחשוב בין האחים כמ"ש ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (בראשי' מח):
יבוא קדים. עתה משחטא בעגלי הזהב יבוא רוח קדים רוח חזק הבא מה' העולה מן המדבר שאין שם דבר לעכב חוזק נשיבת הרוח והרוח הזה ייבש המקור ויחרב המעין ועל שאמר דבריו במשל יפרש לומר הוא ר"ל הרוח הזה והוא אשור ישלול האוצר של כל כלי חמדה:

פרק יד

פסוק א
תאשם שומרון. תהיה שממה כי מרדה באלהיה:
עולליהם. קטניהם יתבקעו ע"י העכו"ם וגם הנשים ההרות יתבקעו כרסם להוציא הולדות:

פסוק ב
שובה ישראל. לכן שובה ישראל וכו' כי בעבור עוונך בא לך מכשול הצרה הזאת:

פסוק ג
קחו עמכם דברים. איני שואל מכם זבחים ועולות אלא קחו עמכם דברים שתתוודו לפניו ובזה תשובו אל ה':
כל תשא עון. הוא הפוך כל עון תשא ר"ל אמרו בתפלה מחול כל העון ובמקום העון קח טוב תמורתו כלומר מעשה הטוב שעשינו יגין מול העון:
ונשלמה פרים שפתינו. ר"ל במקום הקרבנות פרים נשלם בו וידוי שפתינו:

פסוק ד
אשור לא יושיענו. גם אמרו אשור וכו', ר"ל עוד לא נבקש עזרה מאשור:
על סוס לא נרכב. ר"ל לא נבטח עוד בגבורת הסוס במלחמה:
ולא נאמר עוד אלהינו וגו'. ר"ל הפסל הנעשה במעשה ידינו לא נקבל עוד לאלוה:

אשר בך. ר"ל כי ידענו אשר לבד בעזרתך ימצא היתום רחמים וחמלה עם כי תשש כוחו להתחזק מעצמו:

פסוק ה

ארפא משובתם. כאשר יאמרו כן אז אסלח על מה שהלכו בדרך שובב ומרדו בי:
אוהבם נדבה. ואז אאהב אותם בנדבת לבי אף שאינם ראויים אל אהבה כי הוידוי די להסיר האיבה ולא להביא אהבה:
כי שב אפי ממנו. ותשאר א"כ האהבה הראשונה:

פסוק ו

אהיה כטל לישראל. ר"ל לא תפסוק אהבתי מהם כמו שאין הטל נעצר מעולם:
יפרח כשושנה. יעלה פרחי' נעים כשושנה ושרשיו יתפשטו כשרשי עצי לבנון:

פסוק ז

ילכו יונקותיו. ענפיו יתפשטו למרחוק והוד יפיו יהיה כאילן זית שעליו לחים כל השנה וריחו יהיה נודף כריח לבנון המריח ביותר לפי מרבית העשבים והאילנות הגדילים שמה ר"ל יהיו משופעים בהרבה מיני טובות:

פסוק ח

ישובו יושבי בצלו. אלו שישובו ויחסו בצלו של מקום יהיה בשובה ונחת:
יחיו דגן. יחיו את עצמם בנחת ועדן כדגן המחיה את הבריות:
ויפרחו. ירבו פרחים:
זכרו. זכרון שמו יהיה כיין הגדל בלבנון המוזכר לשבח:

פסוק ט

אפרים וגו'. ר"ל כשיאמר אפרים מה לי עוד לפנות אל העבודת כוכבים הלא עתה טוב לי מאז:
אני עניתי. ר"ל אז אני אענה לו על כל מה שישאל ממני:
ואשורנו. אסתכל ואשגיח בו לתת לו די מחסוריו:
אני כברוש רענן. ר"ל כמו ברוש הלח והרטוב שכופפין ראשו אצל שרשיו כן אני שוכן מרום ואני משפיל עיני להשגיח בך וכל פרי הצלחתך נמצא לך ממני:

פסוק י

מי חכם. כהתימו דברי תוכחותיו אמר מי שהוא חכם יבין אלה הדברי' ואם הוא נבון להבין דבר מתוך דבר ידע וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים אין בהם נפתל ועקש וצדיקים ילכו בהם כדרך מהלכם מבלי כשלון אבל הפושעים יכשלו בהם כאלו היה

בהם מקום נפתל ועקש כי יצר מחשבות לבם יסלף להם הדרכים ולא כן אל הצדיקים המיישרים ארחותם: